

Ekonomiczne aspekty własności intelektualnej

WIEDZA W PIGUŁCE

Dzięki prawom wyłącznym (prawo autorskie, patenty i ochrona znaków towarowych) informacja stała się towarem. Wymiana informacji zazwyczaj nie kojarzy nam się z handlem – kiedy rozmawiamy z kolegą, wysyłamy email, albo zamieszczamy w sieci zdjęcie z imprezy nie oczekujemy, że będzie ono przedmiotem operacji finansowych. A jednak oglądając telewizję, płacimy czasem poświęconym na oglądanie reklam, idąc na koncert, płacimy za bilet.

Wszyscy jesteśmy twórcami, ale tylko nieliczni twórcy mogą utrzymać się ze swojej twórczości. Większość kosztów np. płyty CD związana jest z produkcją, dystrybucją i promocją, a tylko niewielka część pieniędzy trafia do artysty.

Czy kultura może być produktem? Z ekonomicznego punktu widzenia informacja jest dobrem niematerialnym. Istnieje zasadnicza różnica między ekonomią przedmiotu a ekonomią informacji. W czasach mediów analogowych ścisła kontrola wykorzystania treści była możliwa, bo informacja zawsze była związana z jakimś fizycznym przedmiotem (książką, płytą, rolką taśmy filmowej), którego dystrybucję można było kontrolować. Informacja w formie cyfrowej jest niematerialna, a to oznacza, że ścisłe kontrolowanie jej obiegu jest praktycznie niemożliwe.

Informacja w formie cyfrowej jest dobrem publicznym. W teorii ekonomii oznacza to, że nie ma możliwości wyłączenia jej ich konsumpcji oraz jednocześnie nie jest konkurencyjna. Pierwszy warunek oznacza, że dostawca dobra nie może zapobiec używaniu dobra przez innych. Drugi warunek oznacza, że konsumpcja dobra przez jedną osobę nie pozbawia innych osób możliwości konsumpcji tego samego dobra. W efekcie bez żadnych konsekwencji dobro może być konsumowane przez wiele osób jednocześnie.

Dziś w coraz większym stopniu profesjonalni twórcy zyski czerpią z usług, czyli koncertów, reklam, sponsoringu itd. Innym rodzajem wynagrodzenia, którego udzielamy profesjonalistom, są finansowane z naszych podatków dotacje publiczne i stypendia.

W tekście wykorzystano fragment artykułu http://pl.wikipedia.org/wiki/Dobra_publiczne, licencja CC BY-SA, autorzy: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Dobra_publiczne&action=history

POMYSŁ NA LEKCJĘ

Informacja rządzi się innymi prawami niż dobra materialne. Współczesny rynek utworów objętych prawem autorskim, to częściej rynek usług (dostarczenia piosenki na dysk komputera), niż dóbr materialnych (płyty CD z muzyką). Zajęcia proponują ćwiczenia ułatwiające zrozumienie różnic między dobrami materialnymi a informacją.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że dobra publiczne są niekonkurencyjne i nie dają się wyłączyć z konsumpcji
- wiedzą, że informacja ma cechy dobra publicznego

- wiedzą, w jaki sposób twórcy są wynagradzani
- znają różnicę między ekonomią przedmiotu a ekonomią informacji

Przebieg zajęć

1.

Czas: 15 min
 Forma: praca w grupach, dyskusja
 Pomoce: tablica, kreda, wydrukowane
karty pracy „Dobra publiczne”,
karta pracy „Dobra publiczne –
rozwiązanie”

Podziel uczestników i uczestniczki na grupy 4-osobowe. Rozdaj każdej grupie **kartę pracy „Dobra publiczne”**. Poproś o dyskusję i jej wypełnienie. W trakcie pracy grup, narysuj na tablicy pustą tabelkę, taką jak w karcie pracy. Poproś uczestników i uczestniczki o podchodzenie do tablicy i wpisywanie po jednym przykładzie. Jeśli inna grupa będzie miała inne rozwiązanie lub pojawią się wątpliwości, wyjaśnij je na bieżąco korzystając z **pomocy dla osoby prowadzącej „Dobra publiczne – rozwiązanie”**. Kiedy tabelka będzie gotowa, poproś o podanie przykładów innych dóbr, umieśćcie je w odpowiednich miejscach w tabelce. Jeśli nie padnie, zapytaj gdzie w tabelce powinna się znaleźć 'informacja'.

2.

Czas: 15 min
 Forma: burza mózgów
 Pomoce: tablica, kreda

Czy kopiując „okradamy” zawodowych artystów? Czy artyści zarabiają na prawie autorskim? Z czego żyją artyści? Poproś uczestników i uczestniczki o podawanie pomysłów na czym zarabiają artyści. Pytania pomocnicze, które możesz zadać: W jaki sposób zarabiają aktorzy? Co robią muzycy oprócz nagrywania płyt? Jeśli nie pojawią się dopytaj o: dochody z płyt, tantiemy od stacji radiowych i telewizyjnych, koncerty, użyczenie wizerunku do reklam, sprzedaż gadżetów, występy w programach telewizyjnych, stypendia, granty. Zwróć uwagę, że dochody z płyt są niewielką częścią dochodów artystów. Zapytaj, które z wymienionych sposobów należą do usług, a które do przedmiotów. Usługi podkreśl linią.

3.

Czas: 15 min
 Forma: praca w grupach
 Pomoce: duże kartki A2 lub większe,
 tablica, kreda, **karta pracy „Analiza**
dóbr”

Podziel uczestników i uczestniczki na 2 grupy. Powiedz, że będą analizować dwa różne dobra. Rozdaj obu grupom **kartę pracy „Analiza dóbr”**. Jednej grupie daj do analizy rower, a drugiej informację. Poproś grupy o odpowiedzenie na pytania w kartach.

Poproś grupy o prezentację swoich prac. Podsumuj, zwracając uwagę na fakt, że przedmioty zachowują się inaczej niż informacja, rządzą się innymi prawami. W związku z tym powinny być również innymi prawami regulowane.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że dobra publiczne są niekonkurencyjne i nie dają się wyłączyć z konsumpcji?
- wiedzą, że informacja ma cechy dobra publicznego?
- wiedzą w jaki sposób twórcy są wynagradzani?
- znają różnicę między ekonomią przedmiotu a ekonomią informacji?

Opcje dodatkowe

Możesz po ćwiczeniu 3 wyświetlić grupie animację 'Copy is not theft' i na jej podstawie zmoderuj dyskusję. Pytania pomocnicze: Jakim prawem są objęte rzeczy materialne? Czy takiego samego prawa wymagają dobra tzw. 'własności intelektualnej'?

MATERIAŁY

karta pracy „Dobra publiczne”
pomoc dla osoby prowadzącej „Dobra publiczne — rozwiązanie”
karta pracy „Analiza dóbr”

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

Przyporządkuj poniższe przykłady do jednej z 4 kategorii:

Kategorie:

- kiedy ja korzystam z dobra, wpływa to na możliwość korzystania przez innych; każdy ma równy dostęp do dobra
- kiedy ja korzystam z dobra, wpływa to na możliwość korzystania przez innych; nie wszyscy mają dostęp do dobra
- kiedy ja korzystam z dobra, nie wpływa to na możliwość korzystania przez innych; każdy ma równy dostęp do dobra
- kiedy ja korzystam z dobra, nie wpływa to na możliwość korzystania przez innych; nie wszyscy mają dostęp do dobra

Elementy do przyporządkowania:

- żywność [rozwiązanie: wpływanieniwszyscy]
- ubrania [rozwiązanie: wpływanieniwszyscy]
- energia słoneczna [rozwiązanie: niewpływarowny]
- komputer [rozwiązanie: wpływanieniwszyscy]
- samochód [rozwiązanie: wpływanieniwszyscy]
- góry [rozwiązanie: wpływwarowny]
- szkoły prywatne [rozwiązanie: niewpływanieniwszyscy]
- kina [rozwiązanie: niewpływanieniwszyscy]
- teatry [rozwiązanie: niewpływanieniwszyscy]
- zasoby węgla [rozwiązanie: wpływwarowny]

- obrona narodowa [rozwiązanie: niewpływarowny]
- policja [rozwiązanie: niewpływarowny]
- powietrze [rozwiązanie: wpływarowny]
- ryby w morzu [rozwiązanie: wpływarowny]
- informacja [rozwiązanie: niewpływarowny]

Zadanie 2.

Zaznacz, które z poniższych to dobra publiczne.

- ☐ żywność
- ☐ ubrania
- ☒ energia słoneczna
- ☐ komputer
- ☐ samochód
- ☐ góry
- ☐ szkoły prywatne
- ☐ kina
- ☐ teatry
- ☐ zasoby węgla
- ☒ obrona narodowa
- ☒ policja
- ☐ powietrze
- ☐ ryby w morzu
- ☒ informacja

Dobra publiczne to dobra, do których wszyscy mają dostęp. Nie ma możliwości zabrońnięcia komuś dostępu do obrony narodowej, czy powietrza. Dobra publiczne są też niekonkurencyjne. Oznacza to, że korzystanie przez jedną osobę z danego dobra, nie wpływa na możliwość korzystania przez innych ludzi z tego dobra. Informacja jest dobrem publicznym, bo może z niej korzystać wiele osób i nie wpływa to na możliwość korzystania z informacji przez następne osoby. Zasoby węgla są ograniczone, czyli korzystanie z nich wpływa na możliwość korzystania z węgla, chociażby przez następne pokolenia. Tak samo sprawa ma się z powietrzem — które jest zanieczyszczane, czy górami — które są eksploatowane w wyniku no nadmiernej liczby turystów. Natomiast nasze użytkowanie energii słonecznej nie wpływa, na możliwość korzystania z tego dobra przez innych.

SŁOWNICZEK

- **dobra publiczne:** zadawalają potrzeby wspólne. Nie ma możliwości wyłączenia ich z konsumpcji (nie można np. zakazać ich używania) oraz nie powodują konkurencji (korzystanie z nich jest nieograniczone). Nie podlegają regułom rynkowym i nie mogą być skomercjalizowane.

CZYTELNIA

- Wikipedia, **Dobra publiczne**, [dostęp: 19.02.2013], http://pl.wikipedia.org/wiki/Dobra_publiczne.

Tekst: Jarosław Lipszyc, scenariusz: Weronika Paszewska, konsultacja merytoryczna: Jarosław Lipszyc. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/ekonomiczne-aspekty-wlasnosci-intelektualnej/>.

Publikacja dofinansowana ze środków Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe.

Podstawa programowa:

Informatyka, IV poziom edukacyjny

Cele kształcenia

V. Ocena zagrożeń i ograniczeń, docenianie społecznych aspektów rozwoju i zastosowań informatyki.

Nowa podstawa programowa:

Język polski, liceum i technikum

Treści nauczania

porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach.
gromadzi i przetwarza informacje, sporządza bazę danych.

Etyka, liceum i technikum

Treści nauczania

podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowych technologii, w szczególności technologii informatycznych.

jest świadomy, że postęp cywilizacyjny dokonuje się dzięki wiedzy; wyjaśnia, dlaczego wiedza jest dobrem (wartością).

Informatyka, liceum i technikum

Treści nauczania

postępuje zgodnie z zasadami netykiety oraz regulacjami prawnymi dotyczącymi: ochrony danych osobowych, ochrony informacji oraz prawa autorskiego i ochrony własności intelektualnej w dostępie do informacji; jest świadomy konsekwencji łamania tych zasad.

respektuje obowiązujące prawo i normy etyczne dotyczące korzystania i rozpowszechniania oprogramowania komputerowego, aplikacji cudzych i własnych oraz dokumentów elektronicznych.

opisuje szkody, jakie mogą spowodować działania pirackie w sieci, w odniesieniu do indywidualnych osób, wybranych instytucji i całego społeczeństwa.